

قلمروسازی‌های ادعایی کویت و همپوشانی با قلمروهای دریایی ایران در خلیج فارس بررسی و تحلیل کارتوگرافیکی قانون و نقشه مناطق دریایی کویت (مصوب ۲۰۱۴)

پذیرش نهایی: ۹۷/۱/۲۵

دریافت مقاله: ۹۶/۱۱/۴

DOI: 10.29252/geores.33.1.77

چکیده

کشورهای ساحلی خلیج فارس همانند سایر کشورهای ساحلی، عمدتاً متأثر از قوانین بین‌المللی مربوط به حقوق دریاها به تدوین و تصویب قوانینی ملی که منعکس‌کننده قلمروسازی‌های ادعایی آن‌ها بر دریا می‌باشد، مبادرت ورزیده‌اند. این ادعاها که معمولاً در قوانین مناطق دریایی کشورها بازتاب می‌یابند، همواره مورد توجه سایر کشورها به‌خصوص همسایگان و قدرت‌های دریایی بزرگ قرار می‌گیرند و در صورت مغایرت با حقوق و قواعد بین‌المللی و یا تزامم با حقوق و منافعشان در دریا با واکنش‌هایی از جمله اعتراض دیپلماتیک روبرو گشته‌اند. کشور کویت نیز در راستای قلمروسازی در دریا، قوانینی را در سال‌های ۱۹۶۷، ۱۹۶۹ و ۲۰۱۴ میلادی تصویب نموده است. پژوهش حاضر با رویکردی توصیفی-تحلیلی، ضمن بررسی سند قانون مناطق دریایی کویت، به تحلیل کارتوگرافیکی نقشه "ضمیمه قانون" در نرم‌افزار Arc GIS پرداخته است. تحلیل‌ها نشان می‌دهد استفاده از خطوط مبدأ مستقیم در دهانه خلیج کویت در مواردی از جمله: طول بیش از ۲۴ مایلی خطوط محصورکننده دهانه خلیج، عدم انتشار رسمی و عمومی مختصات جغرافیایی نقاط خطوط مبدأ، قرار دادن جزیره عوهه پشت خط مبدأ، عدم تبعیت خط مبدأ مستقیم کویت از مسیر کلی ساحل اصلی، انطباق کاملی با قواعد کنوانسیون حقوق دریاها ندارد. تحلیل کارتوگرافیکی نقشه ضمیمه قانون، نشان از تزامم و هم‌پوشانی مناطق دریایی مورد ادعای کویت با قلمروهای دریایی ایران دارد. به‌طوری‌که مرز شرقی منطقه انحصاری اقتصادی و فلات قاره ادعایی کویت، از خط‌میان خلیج فارس و حتی نقطه ۴ خط مرز دریایی کویت-عربستان (توافق شده در سال ۲۰۰۰م) فراتر رفته است. این قلمروگستری آشکار و عبور از خط‌میان، مغایر با اصول و قواعد حقوقی بین‌المللی و مواد کنوانسیون ۱۹۸۲م، قانون مناطق دریایی جمهوری اسلامی ایران و حتی مغایر با مواد ۶ و ۷ قانون مناطق دریایی کویت می‌باشد. پیش‌روی مناطق دریایی کویت به سمت دریا و ترسیم آن بر روی نقشه در حالی صورت گرفته است که دو کشور ایران و کویت در زمینه تعیین و تحدید مرز فلات قاره به توافقی نرسیده‌اند. با توجه به وجود منابع و میادین نفت و گاز در این منطقه، این‌گونه اعمال و ادعاها، بر فرایند تحدید حدود مرز فلات قاره دو کشور که هنوز تحدید نشده تأثیر منفی می‌گذارد و مغایر با اصول و قواعد حقوق بین‌الملل می‌باشد.

واژگان کلیدی: قلمروسازی، قانون مناطق دریایی کویت، خطوط مبدأ مستقیم، کنوانسیون حقوق دریاها، خلیج فارس

مقدمه

تاریخ قانون‌گذاری ملی کشورهای ساحلی در زمینه مناطق دریایی و منابع و بهره‌برداری از دریای ساحلی و سرزمینی را می‌توان به دو دوره تقسیم کرد. دوره اول شامل قانون‌گذاری‌های داخلی و ملی می‌شود که کشورهای ساحلی قبل از تلاش‌های بین‌المللی و تدوین قواعد حقوق بین‌المللی انجام داده‌اند. در این دوره کشورها به‌طور جداگانه و بر اساس منافع خود اقدام به

تصویب قوانین مربوط به دریاهای ساحلی خود می‌نمودند. لذا قوانین کشورها با یکدیگر انطباق چندانی نداشت به طوری که کشورها ادعاهای متفاوتی در زمینه مالکیت و حاکمیت بر مناطق دریایی داشتند. دوره دوم دوره‌ای است که تا حدود زیادی قوانین ملی و داخلی کشورها متأثر از قواعد حقوق بین‌المللی دریاهای بوده است و کشورهای زیادی نیز سعی کرده‌اند که در راستای هماهنگی بیشتر با قواعد بین‌المللی به تصویب قوانین جدید و همچنین تعدیل و اصلاح قوانین گذشته خود در مورد مناطق دریایی‌شان اقدام نمایند. این گونه قانون‌گذاری‌ها را عمدتاً متعاقب تلاش‌های بین‌المللی مبنی بر تدوین قواعد حقوق دریاهای از دهه‌های ابتدایی قرن بیستم تا اواخر قرن بیستم شاهد هستیم. به طوری که متعاقب هر یک از کنفرانس‌ها و کنوانسیون‌های حقوق دریاهای کشورهای ساحلی نیز نسبت به تصویب قوانینی ملی در مورد مناطق دریایی خود می‌کردند که مواد آن قوانین تا حد زیادی متأثر از مواد قوانین بین‌المللی کنفرانس‌ها و کنوانسیون‌ها بود. به‌عنوان مثال اگرچه اقوام و کشورهای حاشیه خلیج فارس همانند همه کشورهای ساحلی دنیا در طول تاریخ به استفاده از آب‌های این خلیج مبادرت ورزیده‌اند اما تلاش برای قانون‌گذاری، قلمروسازی و تحت حاکمیت درآوردن آب‌های ساحلی و بهره‌برداری از منابع دریا، بستر و زیر بستر دریا طبق حقوق عرفی و قراردادی بین‌المللی، تابع اقدامات قانونی و حقوقی بین‌المللی بوده است به طوری که کشورهای ساحلی متعاقب هر یک از کنفرانس‌ها و کنوانسیون‌های بین‌المللی مربوط به حقوق دریاهای اقدام به تصویب قوانینی در خصوص مناطق دریایی و حقوق و منافع خود در دریا نموده‌اند و پیشینه آن به سال‌های بعد از تشکیل اولین کنفرانس بین‌المللی درباره حقوق دریاهای (۱۹۳۰ م / لاهه) برمی‌گردد. در ایران اولین قانون راجع به تعیین حدود آب‌های ساحلی و منطقه نظارت دولت در دریاهای در ۲۴ تیرماه ۱۳۱۳ ش (۱۹۳۴ م) تصویب و نحوه حضور کشتی‌های جنگی خارجی در مناطق دریایی ایران مشخص گردید. در این قانون عرض آب‌های ساحلی ایران متعاقب تصمیمات گرفته‌شده در کنفرانس لاهه ۶ مایل تعیین شده بود. فرایند قانون‌گذاری ملی ایران در زمینه دریا ادامه یافت و در سال‌های ۱۳۳۴، ۱۳۳۸، ۱۳۵۲، ۱۳۵۶ و بالاخره ۱۳۷۲ قوانین و مصوباتی در زمینه مناطق دریایی و خط مبدأ ایران در خلیج فارس و دریای عمان به تصویب رسید. (نگاه کنید به: (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، n.d.-b) (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، n.d.-c) (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، UN, 1973) (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، n.d.-d).

سایر کشورهای ساحلی خلیج فارس هر کدام با تصویب قوانین مربوط به مناطق دریایی به قلمروسازی و بهره‌برداری از مواهب و منابع این آبراه پرداخته‌اند. به‌عنوان مثال متعاقب اعلامیه معروف ترومن (۱۹۴۵ م)، در خصوص منابع فلات قاره کشورهای ساحلی، و هنگامی که دولت ایران در ۱۹ مارس ۱۹۴۹ م. حقوق خود در اکتشاف نفت فلات قاره را اعلام نمود، کشورهای عرب حاشیه جنوبی خلیج فارس نیز از این نمونه پیروی نمودند و بیانیه‌هایی مشابه آن صادر نمودند. از آن جمله می‌توان به عربستان سعودی در ۲۹ می ۱۹۴۹ م، قطر در ۸ ژوئن ۱۹۴۹ م، ابوظبی در ۱۰ ژوئن ۱۹۴۹ م، کویت در ۱۲ ژوئن ۱۹۴۹ م، دبی در ۱۴ ژوئن ۱۹۴۹ م، شارجه در ۱۶ ژوئن ۱۹۴۹ م و ام القوین و عجمان در ۲۰ ژوئن ۱۹۴۹ م اشاره کرد (مجتهد زاده، ۱۳۹۰: ۳۹۴). فرایند قانون‌گذاری در زمینه مناطق دریایی در این کشورها نیز ادامه یافت. در قرن حاضر نیز برخی کشورها قوانین جدید ملی را در مورد مناطق دریایی خود جایگزین قوانین قبلی خود کرده‌اند. به‌عنوان مثال کشور کویت در سال ۲۰۱۴ م قانون مناطق دریایی جدیدی را جایگزین قوانین قبلی نمود.

پژوهش حاضر در پی آن است تا با بررسی و تحلیل کارتوگرافیکی قانون و نقشه مناطق دریایی کویت (مصوب ۲۰۱۴)، ضمن بررسی میزان انطباق قلمروسازی‌های ادعایی این کشور با قوانین بین‌المللی و کنوانسیون حقوق دریاهای، میزان همپوشانی قلمروهای ادعایی را با قلمروهای دریایی ایران در خلیج فارس مشخص سازد.

مبانی نظری

جغرافیای سیاسی به مطالعه عملکرد سیاست و قدرت در تقسیم، تجمیع و سازماندهی فضا و متقابلاً به نقش جغرافیا و همچنین فضاها و مکان‌های به وجود آمده بر فرایندهای سیاسی می‌پردازد. جغرافیای سیاسی دریاها نیز به‌عنوان یک حوزه مطالعاتی زیرمجموعه جغرافیای سیاسی، در پی تبیین فضاسازی‌های سیاست در قلمرو دریاهاست. به‌عبارت‌دیگر جغرافیای سیاسی دریاها به بررسی عملکرد سیاست و قدرت در تقسیم [و اشتراک] فضای دریاها و تأثیرات [جغرافیا]، فضاها و مکان‌های به وجود آمده بر سیاست دریایی دولت‌ها می‌پردازد (میرحیدر و همکاران، ۱۳۹۲). کلیدی‌ترین مفهومی که از تعاریف فوق منتج می‌گردد، مفهوم قلمرو و مفاهیم مرتبط با آن از قبیل قلمروسازی، قلمرو گسترده و قلمرو داری است. که بنیاد نظری پژوهش حاضر نیز بر پایه این مفاهیم بنا شده است.

آن‌گونه که بلاکسل از قول اگنیو نقل می‌کند: به‌طور رسمی قلمروسازی یک راهبرد استفاده‌شده از سوی اشخاص، گروه‌ها و سازمان‌ها برای اعمال قدرت بر بخشی از فضا و محتویات آن تعریف می‌شود، بلاکسل این راهبرد را دربردارنده یک سری از ویژگی‌هایی می‌داند که سه مورد آن‌ها بارزتر است. نخست اینکه قلمروسازی شکلی از طبقه‌بندی با استفاده از نواحی است که هم شمول دارد و هم استثنا؛ دوم اینکه قلمروسازی باید بتواند به‌صورت فیزیکی روی زمین نمایش داده شود یا به‌آسانی بتوان شکل گرافیکی آن را روی نقشه مشخص کرد. سوم اینکه حفظ قلمرو نیازمند قدرت اجرایی، از طریق حضور فیزیکی نیروهای نظامی، یا از طریق تهدید ارجاع به قانون، یا پرهیز از پذیرش اقدامات و ادعاهای مستقیم است. بنابراین قلمروسازی یک ساختار سیاسی انسان‌ساخت است که به تقسیم‌بندی فضا می‌پردازد. قلمروسازی ذاتاً سیاسی است و ماهیت مشاجره‌آمیز دارد و بدون تقسیم بی‌رحمانه فضا به بخش‌های جداگانه و تخصیص انحصاری فضا وجود نداشته است (بلاکسل، ۱۳۸۹: ۳۷).

فرایند قلمروسازی و ایجاد مرزها و تحدید حدود ابتدا بر روی خشکی‌ها و با تعیین مرزها در روی خشکی‌ها همراه بود اما با اهمیت یافتن دریاها تقسیم فضا به محدوده خشکی‌ها منحصر نشد و به‌مرور ادعاهای حاکمیتی بر دریاها از سوی کشورهای ساحلی شدت گرفت. در قرن بیستم، قلمرو خواهی و قلمروسازی بر روی دریاها سرعت و شتاب بیشتری می‌گیرد در این قرن آن‌طور که لاکست در پیشگفتار کتابش بیان می‌کند برای نخستین بار در تاریخ، کشورها مدعی سهم مهمی از دریاها می‌شوند (درمجموع بیش از یک پنجم اقیانوس‌ها) درست مانند اینکه بخش جدایی ناپذیر سرزمین شان باشد (لاکست، ۱۳۶۸). برای قاعده‌مند نمودن ادعاهای متعدد و متنوع کشورهای ساحلی در زمینه حاکمیت و قلمروسازی در دریا، تلاش‌های بین‌المللی و حقوقی مختلفی صورت گرفت که آخرین و کامل‌ترین آن را می‌توان تصویب کنوانسیون حقوق بین‌الملل دریاها (۱۹۸۲م) دانست. تصویب این کنوانسیون به‌عنوان یکی از مستندات حقوقی که نتیجه تلاش و عملکرد بازیگران سیاسی (دولت- ملت‌ها و نهادها و سازمان‌های بین‌المللی) بود، نقش مهمی در ساماندهی فرایند قلمروسازی کشورهای ساحلی در دریاها و تقسیم فضای دریاها داشته است. از سوی دیگر عوامل جغرافیایی از جمله موقعیت جغرافیایی، شکل و مورفولوژی سواحل، خلیج‌ها، جزایر، دهانه رودها، دلتاها، آبتل‌ها، تنگه‌ها، مجمع‌الجزایر، عرض پهنه‌های آبی، بسته یا نیمه بسته بودن دریا، فلات قاره و سایر ویژگی‌ها و پدیده‌های جغرافیایی طبیعی و انسان‌ساخت در نگارش و تدوین مواد کنفرانس‌ها و کنوانسیون‌های مربوط به حقوق دریاها نقش مهمی داشته‌اند (میرحیدر و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۳۸). این تأثیرات در قوانین ملی کشورها در زمینه دریاها نیز انعکاس یافته است به‌طوری که کشورهای ساحلی با دست یازیدن به این عوارض جغرافیایی، سعی نموده‌اند منافع خود را در قلمروسازی در پهنه دریا افزایش دهند. تصویب قوانین مناطق دریایی توسط کشورهای ساحلی - که عمدتاً متأثر از قوانین و حقوق بین‌المللی دریاها بوده است - را می‌توان نمونه‌ای از فرایند قلمروسازی کشورها در پهنه دریاها دانست که در حوزه مطالعات جغرافیای سیاسی دریاها مورد مطالعه است. چراکه قلمروسازی در دریا و همچنین مرزهای دریایی با قلمروهای خشکی و مرزهای خشکی تفاوت‌های آشکاری دارند. کشورها در حوزه قلمرو خشکی خود دارای حاکمیت تام و مطلق و به رسمیت شناخته‌شده هستند؛ اما در محدوده قلمروهای دریایی سایر

کشورها نیز از برخی حقوق از جمله کشتیرانی و... برخوردارند. حقوق و تکالیف کشور ساحلی و سایر کشورها در قوانین بین‌المللی دریاها تعیین و تصویب شده است.

از منظر دفاعی و امنیتی، قلمروسازی در دریا با مفهوم دفاع و امنیت پیوندی دیرینه دارد. به طوری که اولین قانونی که در رابطه با حاکمیت دولت‌ها بر دریاها وضع شده قانون تیررس توپ بود که در سال ۱۷۰۲م وان بینکر شوک، قانون‌گذار هلندی آن را پیشنهاد کرد. به عقیده وی، گرچه دریا متعلق به همه ملت‌هاست، ولی هر کشوری به اندازه تیررس توپ باید بر آب‌های ساحلی خود حق حاکمیت داشته باشد. بعدها بر اساس این قانون، تا فاصله سه مایل دریایی آب‌های ساحلی و فراتر از آن دریای آزاد محسوب می‌شد. البته این قانون بیشتر هدف پدافندی داشت و به ویژه از نظر دولت انگلستان که از جانب دزدان دریایی تهدید می‌شد، حائز اهمیت بود. با گذشت زمان پیوند قلمروسازی در دریاها و قلمروهای دریایی با مفاهیم دفاع و امنیت بیشتر شده است و می‌توان گفت: مرزهای دریایی کنونی بیشتر از قبل با مفهوم امنیت پیوند خورده‌اند. مرزهای دریایی در امنیت استراتژیک، امنیت اقتصادی، امنیت مهاجرتی و امنیت اکولوژیکی کشورها نقش مهمی ایفا می‌کنند. در این شرایط جدید و در این دیدگاه جدید، مرزهای دریایی نقش مهمی را در امنیت دولت‌ها به دلیل کنترل قلمرو از جهت مهاجرتی، بهداشتی، نظامی، مالی، اقتصادی و... ایفا می‌کنند (میرحیدر و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۴۰). شاید بتوان گفت یکی از دلایل مهمی که دولت‌ها بیش از پیش به‌جا به‌جایی خطوط مبدأ خود به سمت دریا روی می‌آورند، پیشگیری از تردد غیرمجاز و تأمین امنیت دریایی و در نتیجه تأمین امنیت ملی است. علاوه بر این برخی از دولت‌های ساحلی برای تأمین امنیت کامل خود، مقررات خاصی برای عبور شناورهای جنگی از دریای سرزمینی به اجرا می‌گذارند (ممتاز، رنجبریان، ۱۳۷۵: ۹۱) با این همه مسائل امنیتی به همین‌جا ختم نمی‌شود و چه‌بسا در برخی موارد فرآیند قلمرو سازی و ادعاهای کشورهای ساحلی در دریا، خود مسائل امنیتی و مشکلات و تنش‌هایی را بین دو یا چند کشور ایجاد نماید به خصوص اگر قلمروسازی‌ها و ادعاهای متعارض کشورها با یکدیگر تزاخم و هم‌پوشانی داشته باشد.

فراتر از انگیزه‌های امنیتی، نظامی و ارتباطی که از مزایای تعیین حدود دریای سرزمینی در کنار ساحل هر کشور می‌باشند وجود منابع نفت و گاز و سایر منابع معدنی مثل مس، کلوخه منگنز و غیره که در بستر و زیر بستر دریا قرار دارند، همچنین وجود منابع زنده به‌ویژه ماهی و همچنین جریان‌های دریایی، که قابل تبدیل به انرژی هستند موجب شده است که قدرت‌های بزرگ با داشتن فناوری‌های پیشرفته، چشم به قلمرو گسترتری در دریا و اقیانوس‌ها دوخته و قوانین پیشرفته‌ای را در کنوانسیون سوم سازمان ملل (۱۹۸۲م) به تصویب برسانند. از این رهگذر کشورهای درحال توسعه نیز که دارای سواحل طولانی هستند و از منابع مهم نفت و گاز فلات قاره برخوردارند بی‌نصیب نمانده‌اند و ضمن تعریف و تعیین و تصویب قوانین مربوط به قلمروها و مناطق دریایی خود، به تعیین حدود مرزهای دریایی و فلات قاره خود با کشورهای همسایه مجاور و مقابل شان پرداخته‌اند. کشورهای خلیج فارس نیز از این قاعده مستثنی نبوده‌اند.

روش تحقیق

پژوهش حاضر با شیوه توصیفی-تحلیلی، ضمن بررسی و تجزیه و تحلیل سند قانون مناطق دریایی کویت به تحلیل کارتوگرافیکی نقشه ضمیمه قانون و بررسی میزان انطباق آن با کنوانسیون حقوق دریاها پرداخته است. همچنین میزان تزاخم و همپوشانی مناطق دریایی ادعایی کویت را با مناطق دریایی ایران و خط میانه مورد بررسی قرار داده است. بدین منظور ابتدا نقشه مناطق دریایی کویت که دارای سیستم تصویر مرکاتور و سطح مبنای (WGS1984) می‌باشد در نرم‌افزار Arc GIS رقومی گردید. سپس محاسبات لازم برای اندازه‌گیری مناطق دریایی مورد ادعا انجام گرفت. به منظور بررسی اینکه آیا محدوده مناطق دریایی کویت از خط میانه خلیج فارس عبور کرده است یا نه، به نقشه‌هایی نیاز بود که خط میانه در آن ترسیم شده باشد. در برخی منابع

نقشه‌ها یا تصاویری از خطوط میانه ترسیمی و مورد ادعای دو کشور ساحلی یافت شد.^۱ این موارد شامل خط منصف توافق ایران و بریتانیا (مسئول سیاست خارجی اعراب) در سال ۱۹۶۵م و خطوط میانه ترسیم شده توسط شرکت IPAC طرف قرارداد ایرانی در اکتشاف و بهره‌برداری از منابع و شرکت شل^۲ طرف قرارداد کویت و خط میانه نقشه ترسیم شده توسط شرکت نفت فلات قاره جمهوری اسلامی ایران می‌شد. اگرچه این نقشه‌ها از مقیاس مناسب برخوردار نبودند و اشکالاتی داشتند ولی این نقشه‌ها نیز رقومی گردیدند. یکی دیگر از منابع و مراجع در زمینه خط میانه، وب‌گاه ترسیم مناطق دریایی^۳ و خط میانه مواجه شدیم که مناطق دریایی مختلف را برای تمامی دریاها جهان بر اساس قواعد و قوانین بین‌المللی و ملی و توافقات مرزهای دریایی توسط نرم‌افزار ترسیم می‌نمود. در این وب‌گاه برای مناطقی که مرزهای دریایی کشورهای ساحلی طبق معاهده یا توافق تعریف نشده باشد، مرز بین آن‌ها بر اساس خط میانه تعیین شده است. ترسیم خط میانه با اتصال نقاطی که در فاصله مساوی از هر دو کشور ساحلی قرار دارند محاسبه شده است. خط میانه با ترسیم چندضلعی تیسن^۴ بر اساس اثر میانگین نقاط خطوط مبدأ مستقیم و خط عادی ترسیم شده است. در این روش برای ترسیم خط میانه میلیون‌ها چندضلعی تیسن تولید شده سپس ادغام و حذف می‌شوند (VLIZ Maritime Boundaries Geodatabase, 2012). بنابراین در ترسیم این خط میانه خطوط مبدأ مستقیم کشورها به‌طور صد در صد لحاظ نشده‌اند بلکه خط میانه نتیجه میانگین‌های نقاط خطوط مبدأ مستقیم و خط ساحلی کشورهای روبرو و مجاور بوده است. لذا اگر خط میانه بر اساس خطوط مبدأ مستقیم کشورها ترسیم شود نتیجه دیگری خواهد داشت و دو کشور ممکن است نظرات متفاوتی در زمینه ترسیم خط میانه داشته باشند. بنابراین لایه خط میانه خلیج فارس از سایت فوق‌الذکر گردیده است و یک خط میانه ترسیمی بر اساس یک روش علمی می‌باشد و منطبق با دیدگاه رسمی دو کشور کویت و ایران در زمینه خط میانه نمی‌باشد.

یافته‌های تحقیق

کویت؛ قلمروسازی‌ها و قانون‌گذاری در زمینه مناطق دریایی

اولین تلاش رسمی قانون‌گذاری کویت در زمینه دریا و منابع دریا به سال ۱۹۴۹م. برمی‌گردد در بیانیه‌ای که کویت در ۱۲ ژوئن ۱۹۴۹م صادر نمود حقوق خود را در اکتشاف نفت فلات قاره اعلام نمود از ویژگی‌های مهم این بیانیه، چهار بار کاربرد اصطلاح تاریخی- جغرافیایی «خلیج فارس» است. پس از آن نیز در تاریخ ۱۷ دسامبر سال ۱۹۶۷م، فرمان تصویب‌نامه تعیین عرض دریای سرزمینی کشور کویت صادر گردید. بر اساس آن عرض دریای سرزمینی کویت ۱۲ مایل دریایی از خط مبدأ اعلام شد. آخرین و کامل‌ترین اقدام کویت، قانون مناطق دریایی کویت مصوب ۲۹ اکتبر ۲۰۱۴م می‌باشد (لازم به ذکر است که ماده ۵ این قانون که به منطقه نظارت کویت مربوط می‌شود در ۱۲ می ۲۰۱۵م اصلاح شده است) (جدول ۱).

کویت علاوه بر قانون‌گذاری‌های فوق در زمینه دریا، ضمن امضای کنوانسیون ۱۹۸۲م^۵ در همان سال، در سال ۱۹۸۶م این کنوانسیون را به تصویب رسانده و یکی از اعضای ملحق شده به کنوانسیون می‌باشد. همچنین این کشور در سال ۲۰۰۲م توافقنامه مربوط به اجرای فصل یازدهم کنوانسیون^۶ را نیز به تصویب رسانده است. در زمینه تحدید حدود مرزهای دریایی و فلات قاره، کشور کویت چندان موفقیتی نداشته است؛ به‌طوری‌که مرز دریایی آن با عراق هنوز تعیین و تحدید نشده است مرز بین‌المللی بین

۱ - نگاه کنید به نقشه‌های موجود در (نامی، ۱۳۸۶)

2-SHELL

3 - <http://www.marineregions.org/>

4 - Thiessen

۵ - کنوانسیون حقوق دریاها (مصوب ۱۹۸۲)، در تاریخ ۱۹۹۴/۱۱/۱۶ لازم‌الاجرا گردیده است و تا پایان جولای ۲۰۱۷ تعداد ۱۶۸ کشور یا نهاد به آن پیوسته‌اند.

۶ - این توافقنامه از ۱۹۹۶/۰۷/۲۸ لازم‌الاجرا گردیده و تا پایان جولای ۲۰۱۷ تعداد ۱۵۰ کشور و نهاد به آن پیوسته‌اند.

عراق و کویت که در ژوئن ۱۹۹۳م، مطابق با قطعنامه شماره ۸۳۳ سازمان ملل تعیین حدود شده است، باید تعیین مرز خشکی قلمداد کرد این خط مرزی، مرز بین عراق و کویت را بین ام‌القصر و منطقه خورها و در ادامه در طول خور عبدالله مشخص می‌کند. این خط مرزی در حقیقت ادامه مرز خشکی است و مرز دریایی بین کویت و عراق در خلیج فارس محسوب نمی‌شود. از طرف دیگر مرز فلات قاره کویت با کشور مقابل یعنی ایران نیز توافق و تحدید نشده است.

جدول ۱- تاریخچه اقدامات کویت در زمینه قانون‌گذاری و قلمروسازی در دریا

تاریخ	شرح اقدام صورت گرفته
۱۹۴۹	بیانیه مبنی بر اعلام حقوق خود در اکتشاف نفت فلات قاره خلیج فارس
۱۹۶۴	قانون ۱۲ (مصوب ۱۹۶۴)، در مورد جلوگیری از آلودگی نفتی آب‌های قابل کشتیرانی و قوانین اصلاحی مربوط به آن
۱۹۶۵	توافقنامه کویت و عربستان مبنی بر تقسیم منطقه بی طرف ساحلی
۱۹۶۷	فرمان تصویب‌نامه تعیین عرض دریای سرزمینی کشور کویت
۱۹۶۹	توافقنامه تکمیلی تقسیم منطقه بی طرف مبنی بر تعیین حدود خط مرزی تقسیم‌کننده منطقه بی طرف و علامت‌گذاری
۱۹۸۲	امضای کنوانسیون ۱۹۸۲
۱۹۸۶	تصویب کنوانسیون ۱۹۸۲ با یک بیانیه
۱۹۹۳	مرز بین‌المللی بین عراق و کویت بین ام‌القصر تا خور عبدالله، مطابق با قطعنامه شماره ۸۳۳ سازمان ملل
۲۰۰۰	توافقنامه مرز دریایی بین کویت و عربستان و تعیین حدود شمالی و جنوبی منطقه توسعه مشترک
۲۰۰۲	تصویب توافقنامه مربوط به اجرای فصل یازدهم کنوانسیون ۱۹۸۲
۲۰۱۴	تصویب قانون مناطق دریایی کویت (۲۹ اکتبر ۲۰۱۴)
۲۰۱۵	اصلاح ماده ۵ قانون مناطق دریایی کویت
۲۰۱۱-۲۰۱۷	شروع به ثبت نامه‌های مشترک اعتراضی کویت و عربستان نسبت به اقدامات ایران در آب‌های روبروی منطقه تقسیم‌شده و پاسخ ایران به این نامه‌ها

تنها توافق مرز دریایی با همسایه مجاور جنوبی یعنی عربستان صورت گرفته است. در سال ۲۰۰۰م دو کشور کویت و عراق توافقنامه‌ای را امضا کردند که بر اساس آن ضمن تعیین مرز دریایی دو کشور در جلوی منطقه تقسیم‌شده، محدوده منطقه توسعه مشترک را در جلوی این منطقه مشخص کردند. با به رسمیت شناختن حاکمیت کویت بر جزایر قاروه و ام‌المرادیم به اختلافات ارضی خود در مورد حاکمیت بر جزایر مذکور پایان دادند. این توافقنامه و مرز دریایی - که ایران آن را به رسمیت نمی‌شناسد- مورد اعتراض رسمی جمهوری اسلامی ایران واقع شد.

در پایان سال ۲۰۱۷م، بیش از ۶۸ سال از اولین تلاش رسمی قانون‌گذاری کویت در زمینه بهره‌برداری از منابع و مناطق دریایی می‌گذشته است. در این مورد پس از آنکه ایران در ۱۹ مارس ۱۹۴۹م حقوق خود در اکتشاف نفت فلات قاره را اعلام نمود، دولت کویت نیز در همان سال همانند سایر شیخ‌نشین‌های جنوب خلیج فارس بیانیه‌ای را در این خصوص صادر نمود. اما در این بیانیه اشاره‌ای به عرض دریای ساحلی و مواردی از این قبیل نشده بود.

در ادامه دولت کویت در سال ۱۹۶۷م، یعنی ۳۷ سال پس از برگزاری اولین کنفرانس بین‌المللی حقوق دریاها (لاهاه/۱۹۳۰م). و ۹ سال پس از برگزاری اولین کنفرانس حقوق دریاها سازمان ملل متحد (ژنو/ ۱۹۵۸م)، فرمان تصویب‌نامه تعیین عرض دریای سرزمینی کشور کویت را تصویب نمود. از ویژگی‌های این مصوبه، مشخص نمودن وضعیت خطوط مبدأ، آب‌های داخلی و آب‌های سرزمینی کشور کویت است. بر اساس ماده ۲ این مصوبه، خطوط مبدأ کشور کویت که عرض دریای سرزمینی از

آن‌ها تعیین می‌شود، تلفیقی از خط مبدأ عادی (پست‌ترین حد جزر) و خطوط مبدأ مستقیم هستند. در این ماده لبه بیرونی بنادر متصل به ساحل و لبه بیرونی برآمدگی‌ها و ارتفاعات جزری و جزایری که در فاصله کمتر از ۱۲ مایلی ساحل اصلی قرار دارند به‌عنوان خط مبدأ عادی محسوب می‌شوند. خطوط مبدأ مستقیم کویت، خطوط مسدودکننده دهانه خلیج کویت می‌باشد این خطوط همان خطوط ضمیمه شماره ۳ قانون (مصوبه) ۱۲ (۱۹۶۴م)، در مورد جلوگیری از آلودگی نفتی آب‌های قابل کشتیرانی و قوانین اصلاحی مربوط به آن می‌باشد. بر اساس ماده ۱ این مصوبه (۱۹۶۷م)، عرض دریای سرزمینی کویت ۱۲ مایل دریایی از خط مبدأ تعیین شد ولی عرض منطقه نظارت تعیین نشده باقی ماند.

قانون مناطق دریایی کویت (۲۰۱۴م)

کشور کویت در زمره کشورهای بود که کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها را امضا نمود. این کشور در سال ۱۹۸۶م. نیز با ثبت یک بیانیه به کنوانسیون پیوست. علی‌رغم این اقدام قوانین ملی کویت در زمینه مناطق دریایی قوانینی جامع و کامل نبودند به‌طوری که وضعیت منطقه نظارت، منطقه انحصاری- اقتصادی و فلات قاره که در کنوانسیون ۱۹۸۲م. تعیین وضعیت شده بودند، در قوانین داخلی کویت مشخص نبودند و یا با ابهاماتی روبه‌رو بودند. با این‌همه تدوین و تصویب یک قانون جامع و کامل مناطق دریایی تا سال ۲۰۱۴م، یعنی ۲۸ سال پس از پیوستن این کشور به کنوانسیون، معطل ماند. دولت کویت در این اثنی موردتهاجم و اشغال عراق واقع شد و پس از آن مرزهای آن زیر نظر سازمان ملل از ام‌القصر تا منطقه خورها و میانه خور عبدالله تعیین شد. البته کماکان مرز دریایی دو کشور در خلیج فارس تحدید نشده باقی ماند. علاوه بر آن کویت و عربستان در سال ۲۰۰۰م. با امضای توافقنامه‌ای^۱ ضمن تعیین یک مرز دریایی در جلوی منطقه تقسیم‌شده و به رسمیت شناختن حاکمیت کویت بر جزایر قاروه و ام المرادیم، حدود شمالی و جنوبی محدوده توسعه مشترک را در جلوی منطقه تقسیم‌شده تعیین نمودند تا دو کشور در مورد بهره‌برداری از منابع این محدوده از حقوق برابری برخوردار باشند. در سال ۲۰۰۲م نیز کشور کویت توافقنامه مربوط به اجرای فصل یازدهم کنوانسیون ۱۹۸۲م را به تصویب رساند و به این توافقنامه ملحق شد. با این‌همه تلاش‌های دو کشور همسایه مقابل یعنی کویت و ایران - علی‌رغم داشتن سابقه پنج دهه‌ای مذاکرات در زمینه تحدید حدود مرز فلات قاره- تاکنون به نتیجه‌ای نرسیده و مرزهای فلات قاره آن‌ها هنوز تحدید نشده باقی‌مانده است (میرحیدر و همکاران، ۱۳۸۶).

از طرف دیگر توافقنامه‌های دو کشور کویت و عربستان در زمینه تقسیم منطقه بی‌طرف (۱۹۶۵ و ۱۹۶۹م.) و توافقنامه مرز دریایی (۲۰۰۰م.) فرایند تحدید حدود مرزهای فلات قاره را در این منطقه پیچیده کرده است. کشورهای کویت و عربستان از سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۷م. در اقدامی هماهنگ و به‌طور مشترک نامه‌هایی اعتراضی نسبت به عملکرد ایران و نیروهای نظامی ایران در این قسمت از خلیج فارس - که هنوز مرزهای دریایی و فلات قاره آن تحدید نشده- صادر نموده‌اند. ایران نیز متقابلاً ضمن رد ادعاهای دو کشور به این نامه‌ها پاسخ داده است. روند این مکاتبات اعتراضی از سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۷م. ادامه داشته است.

در سال ۲۰۱۴م. کشور کویت اقدام به تصویب قانون مناطق دریایی کرد. با توجه به مشخص نمودن وضعیت مناطق و قلمروهای دریایی مختلف و همین‌طور ترسیم این قلمروها بر روی نقشه ضمیمه آن، این قانون را می‌توان کامل‌ترین اقدام تقنینی کویت در زمینه مناطق دریایی دانست. پژوهش حاضر بر آن است تا ضمن بررسی و تحلیل مواد این قانون به تحلیل کارتوگرافیکی نقشه ضمیمه قانون پرداخته و انطباق و عدم انطباق آن‌ها را با قواعد بین‌المللی، به‌خصوص مواد کنوانسیون حقوق دریاها مورد کنکاش قرار داده و همچنین احتمال تزاخم و همپوشانی قلمروها و مناطق دریایی ادعایی کویت را با قلمروهای دریایی ایران موردبررسی قرار دهد.

۱ - این توافقنامه مورد اعتراض رسمی ایران واقع شده است.

در تصویب قانون مناطق دریایی کویت که از این به بعد به اختصار قانون (۲۰۱۴م.) نامیده می‌شود و توسط وزرای امور خارجه، کشور و دفاع کویت ارائه شده و به تصویب هیأت وزیران رسیده است، اصول قانون اساسی کویت؛ مصوبه شماره ۱۲ (۱۹۶۴م.)، در مورد جلوگیری از آلودگی نفتی آب‌های قابل کشتیرانی و قوانین اصلاحی مربوط به آن؛ مصوبه شماره ۴۸ (۱۹۶۶م.)، مبنی بر پذیرش توافق بین دولت کویت و پادشاهی عربستان سعودی در مورد تقسیم منطقه بی‌طرف؛ مصوبه شماره ۱۵ (۱۹۸۶م.) در مورد تصویب کنوانسیون سازمان ملل متحد در مورد حقوق دریاها؛ مصوبه شماره ۳۵ (۲۰۰۰م.) مبنی بر توافقنامه بین دولت کویت و پادشاهی عربستان سعودی، در مورد تقسیم بستر و زیر بستر دریای متصل به منطقه تقسیم شده؛ مصوبه صادر شده در تاریخ ۱۷ دسامبر سال ۱۹۶۷م.)، در مورد تعیین عرض دریای سرزمینی کشور کویت و قطعنامه ۸۳۳ (۱۹۹۳م.) شورای امنیت در مورد علامت‌گذاری مرز بین دولت کویت و جمهوری عراق مصوب ۲۷ می ۱۹۹۳م.)، مورد توجه و مراعات بوده‌اند.

این قانون شامل ۹ ماده و یک نقشه ضمیمه می‌باشد. طبق ماده (۳) این قانون، آب‌های داخلی کشور کویت، شامل آب‌های پشت خط مبدأ عادی به سمت سواحل سرزمین اصلی کویت و یا جزایر کویتی می‌باشد. ماده (۴) این قانون نیز عرض دریای سرزمینی را از خط مبدأ عادی در سواحل سرزمین اصلی و جزایر کویت ۱۲ مایل دریایی تعیین نموده است. بر اساس ماده (۵) قانون فوق منطقه نظارت یا مجاور کویت متصل به دریای سرزمینی ۱۲ مایل از حد بیرونی دریای سرزمینی کویت تعیین شده است و کویت در آن باید از نقض قوانین و مقررات گمرکی، مالی، مهاجرتی و یا بهداشتی در قلمرو و یا دریای سرزمینی خود جلوگیری نموده و مجازات نقض آن قوانین و مقررات در قلمرو و یا دریای سرزمینی خود اعمال نماید. طبق ماده (۶) این قانون، منطقه انحصاری اقتصادی دولت کویت فراتر از منطقه نظارت (مجاور) و دریای سرزمینی است که تا مرزهای دریایی با کشورهای مقابل و مجاور گسترش خواهد یافت و کویت در منطقه انحصاری - اقتصادی خود در زمینه منابع و ثروت‌های طبیعی، از همان حقوق و قدرت اعمال مقررات دریای سرزمینی و حقوق و قدرت مندرج در ماده ۵۶ کنوانسیون حقوق دریاها برخوردار خواهد بود. در مورد فلات قاره، ماده (۷) این قانون مقرر می‌دارد که: فلات قاره کشور کویت منطبق با ماده ۷۶ کنوانسیون حقوق دریاها تعیین و تعریف می‌شود و در آنجا دولت کویت در ارتباط با منابع و ثروت‌های طبیعی بستر و زیر بستر آن، از قدرت اعمال قوانین و حقوقی مشابه دریای سرزمینی به انضمام حقوق مصرح در ماده (۷۷) کنوانسیون حقوق دریاها برخوردار خواهد بود. همچنین بر اساس مواد (۴)، (۵)، (۶) و (۷) این قانون، هنگامی که دریای سرزمینی، منطقه نظارت، منطقه انحصاری اقتصادی و یا فلات قاره کویت با مناطق دریایی مشابه شان در کشورهای مجاور یا مقابل همپوشانی داشته باشد به منظور تعیین مرز دریایی، خط میانه به ترتیب حد نهایی دریای سرزمینی، منطقه نظارت، منطقه انحصاری اقتصادی و یا فلات قاره کویت خواهد بود.

جدول ۲ - ادعاهای مربوط به قلمروسازی کویت در خلیج فارس

عنوان	منبع / سند	توضیحات
آب‌های داخلی	قانون امیری (۱۹۶۷) و قانون مناطق دریایی (۲۰۱۴)	آب‌های پشت خط مبدأ (آب‌های خلیج کویت که پشت خطوط مسدودکننده قرار دارند.)
دریای سرزمینی (۱۲ مایل دریایی)	قانون امیری (۱۹۶۷) و قانون مناطق دریایی (۲۰۱۴)	هنگامی که دریای سرزمینی کویت با دریای سرزمینی کشورهای مجاور یا مقابل همپوشانی داشته باشد به منظور تعیین مرز دریایی خط میانه، حد نهایی دریای سرزمینی کویت خواهد بود.
منطقه نظارت (۱۲ مایل از دریای سرزمینی)	قانون مناطق دریایی (۲۰۱۴)	هنگامی که منطقه نظارت کویت با منطقه نظارت کشورهای مجاور یا مقابل همپوشانی داشته باشد به منظور تعیین مرز دریایی خط میانه، حد نهایی منطقه نظارت کویت خواهد بود.
منطقه انحصاری اقتصادی	قانون مناطق دریایی (۲۰۱۴)	منطقه انحصاری اقتصادی دولت کویت فراتر از منطقه نظارت (مجاور) و دریای سرزمینی است که تا مرزهای دریایی با کشورهای مقابل و مجاور گسترش خواهد یافت. در صورت عدم وجود توافق در تعیین مرز دریایی با کشورهای مجاور و مقابل، خط میانه، حد نهایی منطقه انحصاری اقتصادی کویت خواهد بود.
ادعاهای خط مبدأهای مستقیم	قانون شماره ۱۲ (۱۹۶۴) قانون امیری (۱۹۶۷) قانون مناطق دریایی (۲۰۱۴)	خط مسدودکننده خلیج کویت جهت کنترل آلودگی خط بالا به مثابه خط مبدأ دریای سرزمینی انتخاب شده است.
فلات قاره	اعلامیه حاکم کویت (۱۹۴۹) و قانون مناطق دریایی (۲۰۱۴)	فلات قاره کشور کویت منطبق با ماده ۷۶ کنوانسیون حقوق دریاها سازمان ملل متحد تعیین و تعریف می‌شود. در صورت عدم وجود توافق در تعیین مرز دریایی با کشورهای مجاور و مقابل، خط میانه، حد نهایی منطقه فلات قاره کویت خواهد بود.
مرزهای دریایی	گزارش نهایی هیئت اعزامی سازمان ملل (ژوئن ۱۹۹۳) توافق کویت- عربستان (جولای ۲۰۰۰)	مرز با عراق در ادامه مرز خشکی از ام‌القصر تا میانه خور عبدالله توافق مرز دریایی با عربستان و تعیین حدود شمالی و جنوبی محدوده توسعه مشترک
کنوانسیون ۱۹۸۲	دسامبر ۱۹۸۲ می ۱۹۸۶ اگوست ۲۰۰۲	امضای کنوانسیون ۱۹۸۲/۱۲/۱۰ تصویب کنوانسیون ۱۹۸۶/۰۵/۰۲ متعهد به قسمت XI توافقنامه ۲۰۰۲/۰۸/۰۲

منبع: (UN, n.d.-a) (UN, n.d.-b) (UN, 2017) (UN, 1993) (UN, 2002) (UN, 2014)

در نقشه ضمیمه قانون (۲۰۱۴م)، خطوط مستقیم محصورکننده دهانه خلیج، آب‌های داخلی، دریای سرزمینی، منطقه نظارت و منطقه انحصاری اقتصادی و فلات قاره کویت، ترسیم و نشان داده شده‌اند. در این نقشه حد جنوبی مناطق دریایی کویت را مرز دریایی کویت- عربستان (۲۰۰۰م) تشکیل می‌دهد و حد شمالی نیز مرز دریایی کویت و عراق می‌باشد و از آنجا که دو کشور مرز دریایی بین خود را تحدید نکرده‌اند، بر اساس مواد این قانون می‌بایست بر اساس خط میانه بین دو کشور و بر اساس اصول منصفانه ترسیم شده باشد. همچنین در این نقشه حد شرقی مناطق دریایی کویت نیز ترسیم شده است. بر اساس مواد این قانون و همچنین قواعد حقوق بین‌المللی می‌بایست بر اساس اصول منصفانه، خط میانه بین ایران و کویت، حد شرقی مناطق دریایی کویت باشد. چراکه هنوز دو کشور در زمینه تحدید مرز فلات قاره به توافق نرسیده‌اند.

بررسی و تحلیل قانون و نقشه مناطق دریایی کویت

همان‌طور که در بالا اشاره شد در قانون (۲۰۱۴م)، وضعیت تمامی مناطق دریایی کویت تعیین تکلیف شده است و این مناطق بر روی نقشه ضمیمه قانون ترسیم شده است. بر اساس تحلیل کارتوگرافیکی نقشه فوق و محاسبات صورت گرفته روی آن، مساحت تمامی مناطق دریایی کویت ۱۱۵۹۰ کیلومتر مربع می‌باشد و به‌طور تقریبی و مقایسه‌ای وسعتی بیش از دوسوم مساحت کشور کویت دارند (جدول ۳). کشور کویت در مناطق دریایی خود ۱۰ جزیره دارد که بزرگ‌ترین آن‌ها بوبیان، وربه و فیلکه و کوچک‌ترین آن‌ها قاروه می‌باشد. به‌جز سه جزیره فوق، سایر جزایر بسیار کوچک و مساحت‌شان کمتر از یک کیلومتر مربع است (جدول ۴). اهمیت این جزایر بدان سبب است که هر یک از آن‌ها دریای سرزمینی می‌توانند داشته باشند. از برخی جزایر از جمله فیلکه و عوهه در ترسیم خط مبدأ مستقیم استفاده شده است.

جدول ۳- مساحت مناطق دریایی و جزایر کویت بر اساس محاسبات از نقشه ضمیمه قانون مناطق دریایی کویت (۲۰۱۴م)

نام منطقه یا قلمرو دریایی	مساحت به کیلومتر مربع
آب‌های داخلی (شامل آب‌های خلیج کویت و روبروی خلیج کویت)	۱۵۹۷
دریای سرزمینی	۵۷۱۳
منطقه نظارت	۲۱۶۹
منطقه انحصاری- اقتصادی و فلات قاره (شامل آب‌های منطقه نظارت هم می‌شود)	۴۲۸۱

منبع: (یافته‌ها و محاسبات تحقیق)

جدول ۴- مساحت جزایر کویت بر اساس محاسبات از نقشه ضمیمه قانون مناطق دریایی کویت (۲۰۱۴م)

نام جزیره	مساحت	نام جزیره	مساحت
بوبیان	۷۶۳ کیلومتر مربع	مشکان (مسکان)	۳۴۵۰۰۰ متر مربع
فیلکه	۴۸ کیلومتر مربع	کوبر	۱۴۱۰۰۰ متر مربع
وربه	۳۷ کیلومتر مربع	قاروه	۳۴۰۰۰ متر مربع
ام المرادیم	۱۶۵۰۰۰ متر مربع	ام النمل	۳۰۰۰۰ متر مربع
عوهه (الواحه)	۱۶۰۰۰ متر مربع	الشویخ	۱۲۰۰۰ متر مربع

منبع: ("جزر الكويت - ویکی‌پدیا، الموسوعة الحرة"، n.d.) محاسبات: یافته‌های تحقیق

خط مبدأ کشور کویت

خط مبدأ در حقیقت خطی است که کشورهای ساحلی مناطق دریایی خود (از قبیل دریای سرزمینی، منطقه نظارت، منطقه انحصاری اقتصادی، فلات قاره و منطقه انحصاری ماهیگیری) خود را از آن خط اندازه می‌گیرند. به‌علاوه خط مبدأ خط جداکننده آب‌های داخلی از آب‌های سایر مناطق دریایی است. در مورد کشورهای مجمع‌الجزایری نیز حداقل میان آب‌های مجمع‌الجزایری و دریای سرزمینی محسوب می‌شود. آب‌های داخلی و مجمع‌الجزایری از خط مبدأ به سمت خشکی و سایر مناطق دریایی از خط مبدأ به سمت دریا امتداد می‌یابند (رنجریان و صیرفی، ۱۳۹۲: ۳۷).

بر اساس مواد و مقررات کنوانسیون حقوق دریاها در یک تقسیم‌بندی کلی خطوط مبدأ را می‌توان به دودسته خطوط مبدأ

عادی

(که بر اساس پایین‌ترین حد جزر در ساحل تعیین می‌شود) و خط مبدأ مستقیم یا هندسی (که خود به چندین نوع تقسیم می‌شوند) دانست (جدول ۵). خطوط مبدأ مجمع‌الجزایری را نیز می‌توان نوعی از خطوط مبدأ مستقیم یا هندسی دانست. رویه کشورهای

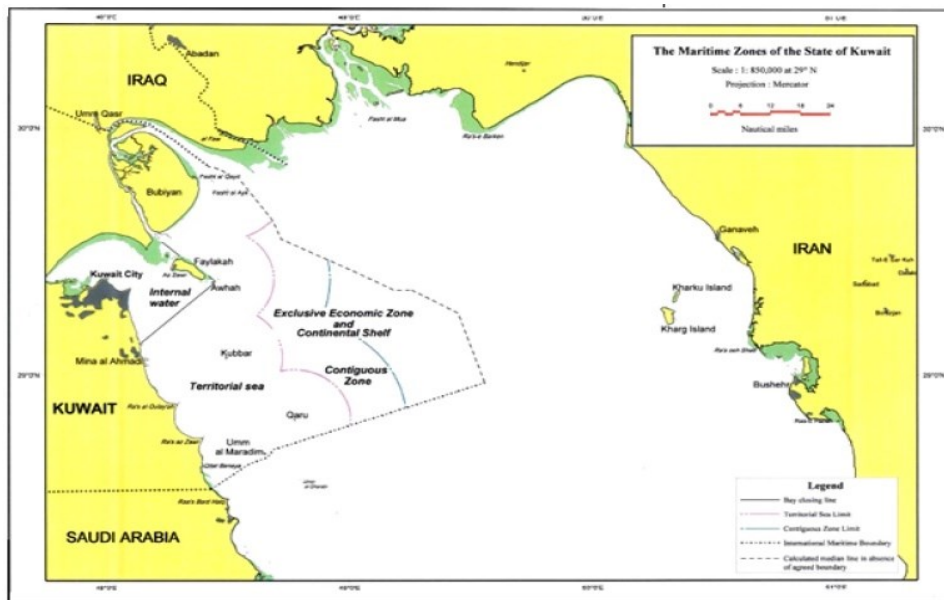
ساحلی در تعیین خط مبدأ یکسان نبوده است برخی خط مبدأ عادی و برخی خط مبدأ مستقیم را ملاک عمل قرار داده اند، تعدادی نیز از جمله ایران و کویت، تلفیقی از خط مبدأ عادی و خطوط مبدأ مستقیم را در سواحل خود اعمال نموده‌اند.

جدول ۵ - طبقه‌بندی خطوط مبدأ

<p>۱) خط مبدأ عادی ۲) خط مبدأ هندسی (مستقیم) شامل: الف) خطوط مبدأ مستقیم برای سواحل بسیار مضر و یا پوشیده از جزایر ب) خلیج‌های کوچک (خورها) پ) دهانه رودخانه‌ها ت) تأسیسات بندری ث) برآمدگی‌ها جزری ج) جزایر چ) تخته‌سنگ‌ها ۳) خطوط مبدأ مجمع‌الجزایری (این خطوط مبدأ را می‌توان نوعی از خطوط مبدأ هندسی به شمار آورد)</p>	<p>انواع خطوط مبدأ بر اساس کنوانسیون‌های مربوط به حقوق دریاها</p>
<p>استفاده از خط مبدأ عادی استفاده از خط مبدأ هندسی (مستقیم) تلفیقی از خطوط مبدأ عادی و هندسی (مستقیم) استفاده از خطوط مبدأ مجمع‌الجزایری توسط کشورهای مجمع‌الجزایری</p>	<p>انواع خطوط مبدأ بر اساس رویه اعمالی کشورهای ساحلی</p>

منبع: (راستی و اشرفی، ۱۳۹۶)

کشور کویت در جلوی خلیج کویت از سیستم خط مبدأ مستقیم یا خط محصورکننده دهانه خلیج استفاده کرده است. (شکل ۱) بر اساس متن قانون دریایی کویت، تعیین سیستم خط مبدأ مستقیم کویت (که البته مختصات نقاط آن اعلام و انتشار عمومی نیافته است) به مصوبه شماره ۱۲ (۱۹۶۴م.) و ضمیمه شماره ۳ آن، در مورد جلوگیری از آلودگی نفتی آب‌های قابل کشتیرانی برمی‌گردد. این خط مبدأ مستقیم در قوانین (۱۹۶۷م.) و (۲۰۱۴م.) نیز مورد تصریح مجدد قرار گرفته است. در بند (د) ماده ۱۲ این قانون تصریح شده است: «با توجه به ضمیمه ۳، مصوبه شماره ۱۲ (۱۹۶۴م.)، خط مبدأ در خلیج کویت، باید محصورکننده دهانه خلیج و آب موجود در آن، آب داخلی محسوب می‌شود».

شکل ۱- نقشه ضمیمه قانون مناطق دریایی کویت (۲۰۱۴)

منبع: (UN, 2014)

خلیج کویت در گوشه شمال غربی خلیج فارس، در زمره خلیج‌های کوچک قرار می‌گیرد. در جلوی دهانه این خلیج جزایر مشکان، فیلکه و عوهه قرار دارند بر این اساس می‌توان خلیج کویت را در زمره خلیج‌هایی به شمار آورد که دارای دو دهانه

می‌باشد. خطوط محصورکننده خلیج کویت شامل سه خط مستقیم می‌شوند. خطوط اول و دوم با احتساب ساحل جزیره فیلکه طولی بیش از ۱۸ مایل دارد. خط اول از برآمدگی‌های جزیره دهانه شمالی خلیج کویت در فاصله ۲ مایلی جنوب جزیره بوبیان شروع شده با جهتی جنوب شرقی به برآمدگی‌های شمالی جزیره فیلکه متصل می‌گردد. خط دوم از برآمدگی‌های جزیره شرق جزیره فیلکه شروع و تا برآمدگی‌های شرق جزیره عوهه - که بیش از ۱۲ مایل از ساحل اصلی کویت فاصله دارد - امتداد می‌یابد. سپس خط محصورکننده دیگری به طول ۲۴ مایل دریایی از منتهی الیه جزیره عوهه با جهتی جنوب غربی به محلی در ساحل اصلی کویت موسوم به میناء الاحمدی متصل می‌گردد. بدین صورت مجموعه جزایر جلوی خلیج کویت جملگی در پشت خط مبدأ و یا در آب‌های داخلی قرار گرفته‌اند (شکل ۱). از آنجا که کشور کویت به کنوانسیون حقوق دریاها پیوسته است، ضرورت دارد که تصویب قوانین ملی این کشور در انطباق با مقررات کنوانسیون باشد. به منظور بررسی انطباق یا عدم انطباق خطوط مبدأ مستقیم با مقررات کنوانسیون، ابتدا باید به چند سؤال پاسخ داد:

آیا خلیج کویت در زمره خلیج‌های کوچک که بتوان سیستم خط محصورکننده را اعمال کرد، به شمار می‌رود؟

آیا خطوط محصورکننده منطبق با مقررات کنوانسیون ترسیم شده‌اند؟

آیا مختصات نقاط این خطوط اعلام و انتشار رسمی و بین‌المللی یافته‌اند؟

در پاسخ به این سؤال که آیا خلیج کویت در زمره خلیج‌های کوچک قرار می‌گیرد یا یک فرورفتگی ساحلی است، کنوانسیون ۱۹۵۸ م ماده (۷) و کنوانسیون ۱۹۸۲ م ماده (۱۰) روش هندسی زیر را وضع کرده‌اند بر این اساس ابتدا یک خط در دهانه طبیعی فرورفتگی رسم می‌شود، سپس یک نیم‌دایره که قطر آن همین خط است کشیده می‌شود و مساحت آن محاسبه می‌شود (چنانچه به خاطر وجود جزایری فرورفتگی ساحلی بیش از یک دهانه ورودی داشته باشد، قطر نیم‌دایره خطی است که طول کل خطوط بین دهانه‌ها را به هم وصل می‌کند). آن گاه مساحت آب بین خط کشیده شده و خط پست‌ترین جزر آب در فرورفتگی ساحلی محاسبه می‌شود اگر مساحت آب اندازه‌گیری شده بیشتر از مساحت نیم‌دایره باشد، فرورفتگی را می‌توان خلیج کوچک به حساب آورد. بر این اساس اگر خطی در دهانه طبیعی خلیج کویت رسم کنیم، مساحت آب بین خط کشیده شده و خط پست‌ترین حد جزر بیشتر از مساحت نیم‌دایره است بنابراین خلیج کویت را می‌توان در زمره خلیج‌های کوچک به شمار آورد.

حال چگونه باید خطوط محصورکننده را در دهانه خلیج رسم کرد. بر اساس برداشت چرچیل و لو (۱۳۸۴) از ماده ۱۰ کنوانسیون، خط محصورکننده دهانه خلیج کوچک و یا مجموع طول خطوط محصورکننده دهانه‌های خلیج کوچک درجایی که خلیج به واسطه جزایر بیش از یک دهانه دارد، نباید بیش از ۲۴ مایل دریایی باشد. بر این اساس از آن جا که طول خطوط اتصال دهانه‌های خلیج کویت بیش از ۴۲ مایل دریایی می‌باشد، در انطباق با مواد کنوانسیون حقوق دریاها نیست. خطوط محصورکننده دو دهانه خلیج کویت سبب شده تا آب‌های داخل خلیج کویت و مثلثی از آب‌های روبروی خلیج کویت که پشت جزایر فیلکه و عوهه و خطوط مبدأ ترسیم شده قرار دارند در زمره آب‌های داخلی کویت قلمداد گردند.

مسئله مهم دیگر، مربوط به اعلام مختصات نقاط خطوط مبدأ مستقیم کویت می‌باشد طبق بند ۱ ماده ۱۶ کنوانسیون، خطوط مبدأ اندازه‌گیری عرض دریای سرزمینی که مطابق مواد ۷، ۹ و ۱۰ تعیین شده یا حدود ناشی از آنها و خطوط تحدید حدودی که مطابق مواد ۱۲ و ۱۵ ترسیم شده بایستی بر رو نقشه‌هایی با مقیاس‌های متناسب با وضعیتشان ترسیم گردند و یا فهرستی از مختصات جغرافیایی نقاط موردنظر به همراه اطلاعات زمین سنجی (دیتوم) ارائه گردد. بند ۲ همین ماده مصرح می‌نماید که این نقشه‌ها یا فهرست مختصات جغرافیایی نقاط باید به نحو مقتضی منتشر گردد و یک نسخه از نقشه‌ها یا فهرست مزبور نزد دبیر کل سازمان ملل تودیع گردد. در مورد کشور کویت این فرایند بر اساس بررسی‌ها و جستجوهای انجام‌شده در پرتال کنوانسیون حقوق دریاها حداقل تا سال ۲۰۱۶م. انجام نگرفته است در قسمت مربوط به خطوط مبدأ مستقیم در سند اطلاعیه منطقه دریایی شماره

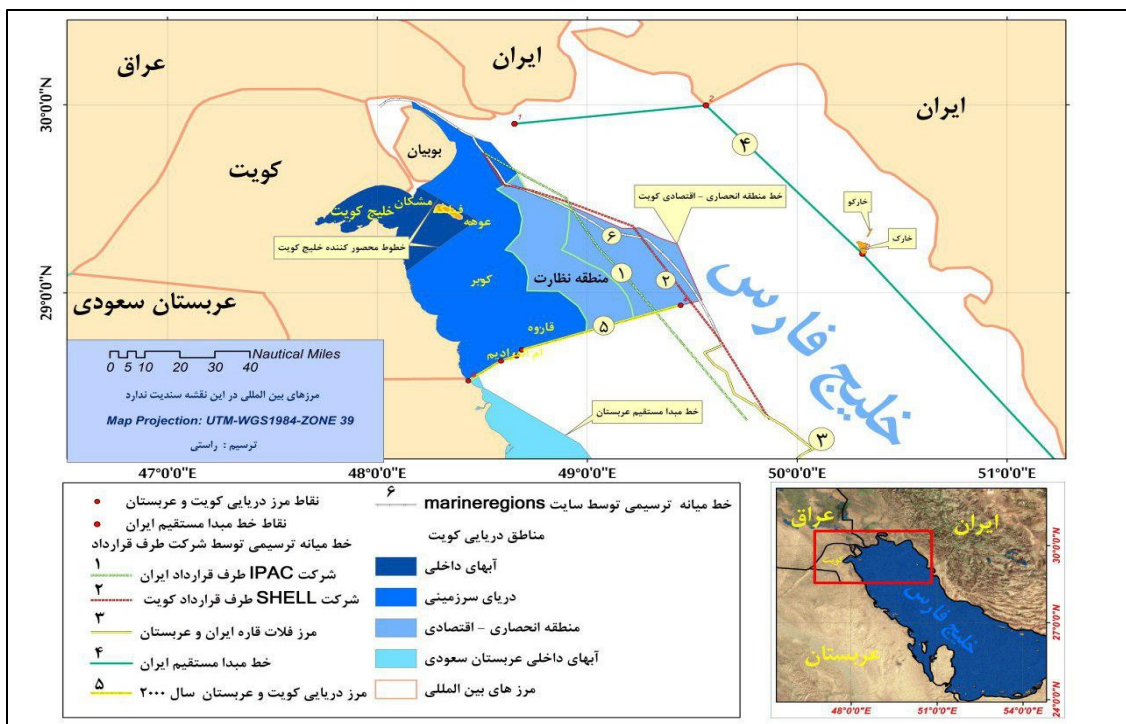
(M.Z.N.123.2016.LOS) به نامه ودیعه کویت نزد دبیر کل سازمان ملل در تاریخ ۱۶ ژوئن ۲۰۱۶ م در مورد مختصات نقاط خط مبدأ مستقیم و نقشه ترسیمی که بر اساس سطح مبنای (WGS1984) تهیه شده، پرداخته است و مقرر شده که فهرست نقاط و نقشه مربوطه در وبسایت مربوطه قرار داده شود. ولی تاکنون (ژانویه ۲۰۱۸ م.) جز همین سند و قانون مناطق دریایی کویت (۲۰۱۴ م.) و نقشه ضمیمه آن، اطلاعات بیشتری از مختصات نقاط خط مبدأ در دسترس محققان نمی‌باشد. بر اساس این قانون تعیین سیستم خط مبدأ مستقیم کویت بر اساس مصوبه شماره ۱۲ (۱۹۶۴ م.) و ضمیمه شماره ۳ آن، در مورد جلوگیری از آلودگی نفتی آب‌های قابل کشتیرانی انجام گرفته است که متن و سند اصلی این مصوبه نیز در جستجوهای نگارنده یافت نشد. در قانون فوق و نقشه ضمیمه آن نیز صرفاً خطوط مبدأ مستقیم ترسیم شده و مختصات نقاط و یا تعداد نقاط به کار گرفته و وضعیت و موقعیت آن‌ها ذکر نشده است (UN, 2016a, UN, 2014).

مورد دیگری که به نظر می‌رسد با مقررات کنوانسیون حقوق دریاها منطبق نباشد، قرار دادن جزیره عوهه در پشت خط مبدأ مستقیم است در صورتی که این جزیره بیش از ۱۲ مایل دریایی از ساحل کویت فاصله دارد (قرار دادن این جزیره در پشت خط مبدأ در صورتی مطابق مقررات کنوانسیون است که در فاصله ۱۲ مایلی از ساحل اصلی قرار داشته باشد). همچنین بند ۱ ماده ۷ کنوانسیون حقوق دریاها مقرر می‌دارد که در مکان‌هایی که خط ساحلی دارای تضرس و بریدگی‌های عمیق است یا چنانچه حاشیه‌ای از جزایر در امتداد ساحل و در مجاورت مستقیم آن قرار داشته باشد می‌توان برای ترسیم خط مبدأ اندازه‌گیری عرض دریای سرزمینی روش خطوط مبدأ مستقیم را به کار گرفت که نقاط مناسبی را به یکدیگر متصل می‌سازند. علاوه بر این بر اساس ماده (۲) ۴ کنوانسیون ۱۹۵۸ م و ماده (۳) ۷ کنوانسیون ۱۹۸۲ م، خطوط مبدأ مستقیم نایستی به‌طور فاحش از مسیر طبیعی ساحل دور باشند و مناطق دریایی بین خطوط بایستی به‌اندازه کافی نزدیک قلمرو زمینی باشد تا بتواند شامل نظام آب‌های داخلی شود (چرچیل و لو، ۱۳۸۴: ۵۴). بر اساس این مواد و بندها، مسائلی از قبیل شکل ساحل، وجود زنجیره‌ای از جزایر، فاصله خط مبدأ ترسیمی از خط ساحل و مسیر خط مبدأ مستقیم ترسیمی نسبت به خط ساحلی مستفاد می‌شود در مورد قرار گرفتن جزایر فیله‌که و عوهه در پشت خط مبدأ مسیر قرارگیری این جزایر با مسیر کلی ساحل کویت منطبق نیست و در نتیجه خط مبدأ مستقیم ترسیمی با خط ساحلی کویت زاویه‌ای نزدیک به ۹۰ درجه پیدا کرده است و از مسیر کلی ساحل منحرف شده است. می‌توان گفت خطوط محصورکننده دهانه خلیج کویت به نحوی بیشینه گرا ترسیم گشته‌اند و این خطوط به‌طور نسبتاً فاحشی از مسیر طبیعی ساحل دور گشته‌اند و به شکل یک مثلث سطح قابل توجهی از آب‌های دریای سرزمینی جلوی دهانه خلیج کویت را در زمره آب‌های داخلی کویت قرار داده است و حقوق دیگر کشورها و کشتیرانی آزاد را با محدودیت روبه‌رو کرده است.

قلمرو گستره کویت در خلیج فارس

یکی از دلایل عدم توافق کشورهای ساحلی در زمینه تعیین حدود مرزهای دریایی و فلات قاره - که معمولاً بر اساس خط میانه ترسیم می‌گردد - عدم پذیرش خطوط مبدأ ادعایی از سوی طرفین بوده است. به‌عنوان مثال جمهوری اسلامی ایران همواره در مذاکرات تعیین مرز فلات قاره خود با کویت، بر خط مبدأ مستقیم خود و قرار دادن جزیره خارک و فست المواء در پشت خط مبدأ برای تعیین مرز فلات قاره با کویت و منطقه تقسیم‌شده اصرار داشته است و کویت نیز در مقابل اصرار بر گذاشتن جزیره فیله‌که و رأس الیاحی در پشت خط مبدأ خود بوده است اما اثر خط مبدأ ایران با جزیره خارک را فقط برای تعیین مرز فلات قاره با سرزمین اصلی کویت و نه فلات قاره منطقه تقسیم‌شده پذیرفته است که همین عدم تفاهات در پذیرش خط مبدأ و تأثیرات آن در تعیین خط میانه و خط مرز فلات قاره از عوامل مهم به نتیجه نرسیدن فرایند تعیین حدود مرز فلات قاره ایران و کویت در ۵۰ سال اخیر بوده است.

در نقشه قانون مناطق دریایی کویت، محدوده شرقی منطقه انحصاری اقتصادی و فلات قاره کویت از خطوط میانه زیر عبور کرده است: (۱) خط منصف توافق ایران و بریتانیا، (۲) خط میانه ترسیم شده توسط شرکت IPAC طرف قرارداد ایرانی در اکتشاف و بهره‌برداری از منابع (۳) خط میانه ترسیمی توسط شرکت SHELL طرف قرارداد کویت (۴) خط میانه ترسیم شده نقشه ترسیم شده توسط شرکت نفت فلات قاره جمهوری اسلامی ایران (۵) خط میانه ترسیمی توسط سایت ترسیم مناطق دریایی و خط میانه. عبور مرز منطقه انحصاری اقتصادی کویت از خط میانه خلیج فارس موجب تزامم و همپوشانی قلمروها و مناطق دریایی ادعایی کویت با قلمروهای دریایی ایران شده است. در نقشه ترسیمی قانون (۲۰۱۴م)، ضلع جنوبی مناطق دریایی کویت را خط مرز دریایی کویت- عربستان تشکیل می دهد ولی به نظر می رسد عامدانه نقاط خط مرز دریایی بین کویت و عربستان در جلوی منطقه تقسیم شده (توافق شده در سال ۲۰۰۰م) نشان داده نشده است، چراکه این مرز به سمت شرق پیشروی بیشتری داشته و از مختصات نقطه ۴ خط مرز دریایی فوق نیز بیش از ۶ مایل فراتر رفته است (مسئله‌ای که در توافقنامه مرز دریایی سال ۲۰۰۰م. پیش‌بینی شده بود). البته ایران نسبت به توافقنامه فوق اعتراض نموده و آن را به رسمیت نمی شناسد. نتایج تحلیل کارتوگرافیکی نقشه مزبور و تطبیق آن با خطوط میانه حاکی از قلمرو گسترتری کویت به سمت شرق و شمال خلیج فارس دارد. پیش روی مناطق دریایی کویت به سمت دریا و ترسیم آن بر روی نقشه در حالی است که دو کشور ایران و کویت و کویت و عراق در زمینه تعیین و تحدید مرز فلات قاره به توافقی نرسیده‌اند (شکل ۲).

شکل ۲- نقشه قلمرو سازی های ادعایی کویت در خلیج فارس و عبور قلمرو های ادعایی از خطوط میانه در خلیج فارس

منبع: نگارنده، ترسیم بر اساس نقشه ضمیمه قانون مناطق دریایی کویت (۲۰۱۴م) و تحلیل کارتوگرافیکی

پیش روی مناطق دریایی کویت به سمت دریا و وضعیت منابع و میداین نفتی موجود در این منطقه را که هنوز تعیین تکلیف نشده و مرز فلات قاره دو کشور نیز تحدید نشده با مشکل و تنش روبه‌رو می کند. بیم آن می رود که کویت با این نقشه برخی از میداین را در قلمروی دریایی خود قرار داده باشد هرچند در این نقشه موقعیت میداین انرژی آرش یا الدوره مشخص نشده است. عبور خط محدوده نهایی منطقه انحصاری اقتصادی و فلات قاره کویت از خط میانه مغایر با اصول و قواعد حقوقی بین المللی و مواد کنوانسیون ۱۹۸۲م. در مورد مرز فلات قاره و منطقه انحصاری اقتصادی بین کشورهای مقابل و مجاور می باشد. مطابق بند ۱

شناسایی عوامل تاثیرگذار بر حضور و مشارکت زنان در فضای شهری از منظر حق به شهر/ ۹۱

ماده ۷۴ کنوانسیون تحدید حدود منطقه انحصاری اقتصادی بین کشورهای که سواحل مقابل یا مجاور یکدیگر دارند به منظور دستیابی به راه‌حلی منصفانه، از طریق توافق بر اساس حقوق بین‌الملل به‌نحوی که در ماده ۳۸ اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری^۱ آمده است، انجام خواهد شد. همچنین در بند ۳ این ماده مصرح شده است که تا حصول توافق به ترتیب پیش‌بینی شده در بند ۱، دولت‌های مربوطه می‌بایست با روحیه تفاهم و همکاری اهتمام نمایند تا بین خود به ترتیبی موقتی که ماهیت عملی داشته باشد، دست یابند و در این دوره انتقالی دستیابی به توافق نهایی را به خطر نیندازند و یا مانعی برای آن ایجاد نکنند. این ترتیبات موقتی به تحدید حدود نهایی لطمه‌ای وارد نخواهد کرد». شبیه همین موارد در مورد تحدید حدود فلات قاره بین کشورهای که سواحل مقابل یا مجاور یکدیگر دارند در بندهای ۱ و ۳ ماده ۸۳ کنوانسیون آمده است.

ماده ۱۹ قانون مناطق دریایی جمهوری اسلامی ایران نیز مقرر می‌دارد که «حدود منطقه انحصاری اقتصادی و فلات قاره جمهوری اسلامی ایران مادامی که به موجب موافقت‌نامه‌های دوجانبه تعیین نشده باشد منطبق بر خطی خواهد بود که کلیه نقاط آن از نزدیک‌ترین نقاط خطوط مبدأ طرفین به یک‌فاصله باشد» همچنین ماده ۶ قانون مناطق دریایی کویت (۲۰۱۴م.) مقرر می‌دارد که: «... در صورت عدم وجود توافق در تعیین مرز دریایی با کشورهای مجاور و مقابل، خط میانه، حد نهایی منطقه انحصاری اقتصادی کویت خواهد بود و ماده ۷ این قانون نیز تصریح می‌دارد که: «... در صورت عدم وجود توافق در تعیین مرز دریایی با کشورهای مجاور و مقابل، خط میانه، حد نهایی منطقه فلات قاره کویت خواهد بود».

قوانین ملی کشورها در زمینه دریاها از آن جا که منعکس‌کننده حقوق و ادعاهای آن‌ها در پهنه دریاهاست، همواره مورد توجه کشورهای همسایه و قدرت‌های بزرگ دریایی بوده است به‌عنوان مثال پس از تصویب قانون مناطق دریایی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۷۲ ش / ۱۹۹۳م. کشورهای حاشیه خلیج فارس به تبعیت از آمریکا و اتحادیه اروپا نسبت به خط مبدأ و قانون مناطق دریایی جمهوری اسلامی ایران اعتراضات خود را اعلام داشته‌اند. به‌عنوان مثال کشور همسایه کویت نیز در یادداشتی شفاهی در تاریخ ۲۹ اوت ۱۹۹۶م. اعتراض خود را نسبت به قانون مناطق دریایی جمهوری اسلامی ایران اعلام نمود و خواهان انطباق آن با مفاد کنوانسیون حقوق دریاها شد. بنابراین ضروری به نظر می‌رسد که متولیان امر و دستگاه دیپلماسی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران نیز با بررسی و تحلیل دقیق قانون مناطق دریایی کویت، اقدامات مقتضی را در راستای تأمین و حفظ منافع ملی به عمل آورند.

نتیجه‌گیری

قوانین ملی کشورهای ساحلی در مورد مناطق دریایی مورد توجه سایر کشورها به‌خصوص کشورهای مقابل و مجاور آن‌ها و همچنین قدرت‌های بزرگ دریایی که نسبت به محدود شدن فعالیت‌های دریانوردی و کشتیرانی حساس هستند، بوده و هست. به‌عنوان مثال متعاقب تصویب قانون مناطق دریایی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۷۲، کشور آمریکا، اتحادیه اروپا و همچنین کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس از جمله کویت نسبت به این قانون اعتراض نمودند. کشور کویت نیز در سال‌های ۱۹۴۹، ۱۹۶۷ و بالاخره ۲۰۱۴م. به قانون‌گذاری در زمینه دریا مبادرت ورزیده است. قانون مناطق دریایی کویت کامل‌ترین قانون ملی کویت در این زمینه بوده است که متعاقب عضویت این کشور به کنوانسیون حقوق دریاها صورت گرفته و متأثر از مواد این

۱ - ماده ۳۸-۱ دیوان بین‌المللی دادگستری که مأموریت دارد اختلافاتی را که به آن رجوع می‌شود بر طبق حقوق بین‌المللی حل و فصل نماید، موازین زیر را اجرا خواهد کرد:

الف- عهدنامه‌های بین‌المللی، اعم از عمومی و خصوصی که به موجب آن قواعدی معین شده است که طرفین اختلاف آن قواعد را به رسمیت شناخته‌اند؛

ب- عرف بین‌المللی به عنوان رویه‌ای کلی که به صورت قانون پذیرفته شده است؛

ج- اصول عمومی حقوقی که مقبول ملل متمدن است؛

د- با رعایت حکم ماده ۵۹ تصمیمات قضایی و عقاید برجسته‌ترین مبلغین ملل مختلف به منزله وسائل فرعی برای تعیین قواعد حقوقی.

کنوانسیون بوده است همچنین اقدامات و توافقاتی از قبیل تقسیم منطقه بی طرف، مصوبه ۱۹۶۴م. در جلوگیری از آلودگی نفتی و توافق مرز دریایی کویت و عربستان (۲۰۰۰م.) نیز در تدوین این قانون مؤثر بوده و مواد این توافقات در آن مورد توجه بوده‌اند. قانون فوق مشتمل بر ۹ ماده و یک نقشه ضمیمه می‌باشد. در این قانون آب‌های پشت خطوط محصور کننده دهانه خلیج کویت و آب‌های پشت خط مبدأ عادی در زمره آب‌های داخلی کویت قلمداد گردیده است. در این قانون عرض دریای سرزمینی کویت از خط مبدأ عادی ۱۲ مایل دریایی و عرض منطقه نظارت از مرز دریای سرزمینی، ۱۲ مایل و محدوده منطقه انحصاری- اقتصادی و فلات قاره کویت تا مرزهای دریایی و فلات قاره کشورهای مقابل و مجاور تعیین شده است. بر اساس مواد ۴، ۵، ۶ و ۷ این قانون، هنگامی که دریای سرزمینی، منطقه نظارت، منطقه انحصاری اقتصادی و یا فلات قاره کویت با مناطق دریایی مشابهشان در کشورهای مجاور یا مقابل همپوشانی داشته باشد به منظور تعیین مرز دریایی، خط میانه به ترتیب حد نهایی دریای سرزمینی، منطقه نظارت، منطقه انحصاری اقتصادی و یا فلات قاره کویت خواهد بود.

بررسی کارتوگرافیکی نقشه ضمیمه قانون مناطق دریایی کویت، قلمرو گستره کویت به سمت شرق و شمال را نشان داد در نقشه مزبور، مرز شرقی مناطق دریایی کویت (بین ایران و کویت) و مرز شمالی آن (بین کویت و عراق) به گونه‌ای ترسیم شده‌اند که از خط میانه عدول کرده و با بخشی از مناطق دریایی کشورهای مقابل و مجاور همپوشانی پیدا کرده است. این قلمرو گستره ضمن تضييع حقوق کشور ایران و عراق، با عبور از خط میانه عملاً در مغایرت با قواعد حقوق بین‌المللی و حتی برخی از مواد قانون مزبور می‌باشد. در مورد مرز شرقی مناطق دریایی، پیشروی به سمت شرق به گونه‌ای بوده است که حتی از محدوده نقطه شماره ۴ توافق مرز دریایی کویت و عربستان در جلوی منطقه تقسیم شده (۲۰۰۰م.) - که مورد اعتراض ایران می‌باشد - هم فراتر رفته است. از آن جا که ایران و کویت علی‌رغم تلاش‌های ۵ دهه‌ای در زمینه تحدید حدود، در زمینه تعیین مرزهای فلات قاره خود به توافق نرسیده‌اند، این گونه اعمال و ادعاها که برخلاف قواعد و رویه‌های حقوق بین‌الملل دریاهاست، بر فرایند تحدید حدود مرز فلات قاره بین دو کشور نیز تأثیر سوء دارد.

به‌علاوه بررسی قانون فوق نشان داد که در چندین مورد قلمروسازی‌های کویت در خلیج فارس در انطباق کامل با کنوانسیون حقوق دریاها نیست این موارد عبارت‌اند از: ۱) استفاده از سیستم خط محصور کننده دهانه خلیج کویت با خطوطی که مجموع طول آن‌ها بیش از ۲۴ مایل می‌باشد (۲) زاویه گرفتن خطوط محصور کننده مستقیم از مسیر اصلی ساحل کویت. این خط به‌طور فاحشی از ساحل فاصله گرفته و سطح قابل توجهی از آب‌های سرزمینی را در نظام آب‌های داخلی وارد نموده است (۳) قرار دادن جزیره عوهه در پشت خط محصور کننده در صورتی که این جزیره بیش از ۱۲ مایل از ساحل فاصله دارد (۴) عدم انتشار رسمی و عمومی نقشه و مختصات خطوط مبدأ مستقیم و محصور کننده تا سال ۲۰۱۶م. (اکنون نیز اگرچه نامه و دیعه گذاری مختصات و نقشه نقاط خط مبدأ کویت موجود است ولی کماکان مختصات نقاط انتشار عمومی نیافته و در دسترس نیست). همه مغایرت‌های فوق در حالی صورت گرفته است که کشور کویت به کنوانسیون ۱۹۸۲م. حقوق دریاها پیوسته و همچنین در سال ۱۹۹۶م. نسبت به قانون مناطق دریایی جمهوری اسلامی ایران اعتراض نموده و خواهان انطباق آن با قواعد کنوانسیون شده است. در پایان ضروری به نظر می‌رسد که دستگاه دیپلماسی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، با بررسی دقیق این قانون و نقشه، اقدامات دیپلماتیک مقتضی را در این زمینه اعمال نماید.

منابع و مآخذ

- بلاکسل، مارک (۱۳۸۹)، جغرافیای سیاسی، مترجم، محمدرضا حافظ نیا، عطاءالله عبدی، حسین ربیعی، تهران: انتشارات انتخاب.
- جعفری ولدانی، اصغر (۱۳۹۴)، افراز مرزهای دریایی ایران در خلیج فارس با تأکید بر میدین مشترک نفت و گاز، سیاست جهانی، دوره چهارم، شماره ۴، صص ۶۶-۳۷.

- چرچیل، رابین، لو، آلن (۱۳۸۴)، حقوق بین‌الملل دریاها، مترجم بهمن آقایی، تهران، انتشارات گنج دانش، چاپ سوم.
- رنجبریان، امیرحسین، صیرفی، ساسان (۱۳۹۲)، بررسی خط مبدأ ایران در خلیج فارس و دریای عمان و اعتراض کشورهای دیگر به آن، مجله حقوقی بین‌المللی، نشریه مرکز امور حقوقی بین‌المللی ریاست جمهوری، شماره ۴۸، صص ۶۴-۳۵.
- عسگری، سهراب (۱۳۸۴)، افراز مرز دریایی ایران و کویت، ژئوپولیتیک منافع ملی، پیک نور، دوره پنجم، شماره ۲، صص ۴۵-۳۷.
- عسگری، سهراب (۱۳۹۰)، نگاهی به داستان ناتمام تحدید مرزهای دریایی ایران و کویت، مجتهد زاده، پیروز، سیاست‌های مرزی و مرزهای بین‌المللی ایران، مترجم حمیدرضا ملک محمدی، تهران، انتشارات سمت، صص ۴۵۳-۴۳۸.
- لاکست، ایو (۱۳۶۸)، مسائل ژئوپولیتیک اسلام، دریا، آفریقا، مترجم عباس آگاهی، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- مجتهدزاده، پیروز (۱۳۹۰)، مرزهای دریایی ایران در خلیج فارس، سیاست‌های مرزی و مرزهای بین‌المللی ایران، مترجم حمیدرضا ملک محمدی، تهران، انتشارات سمت، صص ۴۳۹-۳۹۳.
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (a)، قانون اصلاح قانون تعیین حدود آب‌های ساحلی و منطقه نظارت ایران مصوب تیرماه ۱۳۱۳ مصوب ۲۲ فروردین ۱۳۳۸ در: <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/94925> (تاریخ مشاهده: January 16, 2018).
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (b)، قانون تعیین حدود آب‌های ساحلی و منطقه نظارت دولت در دریاها، در: <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/92840> (تاریخ مشاهده: January 16, 2018).
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (c)، قانون راجع به اکتشاف و بهره‌برداری از منابع طبیعی (فلات قاره) ایران مصوب ۲۸ خرداد ۱۳۳۴ در: <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/94404> (تاریخ مشاهده: January 16, 2018).
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (d)، قانون مناطق دریایی جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس و دریای عمان، در: <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/92205> (تاریخ مشاهده: January 16, 2018).
- ممتاز، جمشید، رنجبریان، امیرحسین (۱۳۷۵)، تفسیر دوگانه از کنوانسیون حقوق دریاها، قانون مناطق دریایی ایران و اعتراض آمریکا، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۳۵، شماره ۳، صص ۱۱۳-۸۹.
- میرحیدر، دره، راستی، عمران، امیری، علی، التیامی نیا، رضا، سلطانی، ناصر (۱۳۸۶)، روند قلمرو سازی در بستر ساحلی خلیج فارس، فصلنامه ژئوپولیتیک، سال سوم، شماره ۱، صص ۲۱-۱.
- میرحیدر، دره، راستی، عمران، میراحمدی، فاطمه سادات (۱۳۹۲)، مبانی جغرافیای سیاسی، تهران، انتشارات سمت، چاپ نوزدهم.
- میرحیدر، دره، غلامی، بهادر، میراحمدی، فاطمه سادات (۱۳۹۳)، جغرافیای سیاسی و حقوق بین‌الملل دریاها، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۶، شماره ۲، صص ۳۶۰-۳۳۷.
- میرحیدر، دره، عسگری، سهراب (۱۳۸۳)، ژئوپولیتیک قلمروهای دریایی ایران در خلیج فارس با تأکید بر لزوم فلات قاره و منطقه انحصاری اقتصادی ایران و کشورهای عراق، کویت و امارات متحده عربی، دوره ۳۶، شماره ۵۰، صص ۱۷۶-۱۶۱.
- نامی، محمدحسن (۱۳۸۶)، مسائل مرز دریایی ایران و کویت، تهران، انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح. چاپ اول.
- Blacksell, M. (2010), Political Geography, Translated by Mohammad Reza Hafeznia, Ata-Allah Abdi, H. Rabice, Tehran, Entekhab Pub.
- Islamic Parliament Research Center of the Islamic Republic of IRAN, (n.d.-a)? The Law on the Amendment of the Law on the Determination of Coastal Waters and the contiguous zone of Iran adopted in Tir 1313, adopted on Farvardin 22nd 1338. Retrieved from: <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/94925>. Last Seen: January 16, 2018,
- Islamic Parliament Research Center of the Islamic Republic of IRAN, (n.d.-b), The Law on the Determination of Coastal Waters and the Contiguous zone of Iran Adopted in Tir 1313. Retrieved from: <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/92840>. Last Seen: January 16, 2018,
- Islamic Parliament Research Center of the Islamic Republic of IRAN, (n.d.-c), Law on exploration and exploitation of natural resources (continental shelf) of Iran, Adopted in Khordad 28nd 1334. Retrieved January 16, 2018, from: <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/94404>.
- Islamic Parliament Research Center of the Islamic Republic of Iran, (n.d.-d), The Islamic Republic of Iran's Maritime Zones Laws in the Persian Gulf and Oman Sea, Retrieved from: <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/92205>. Last Seen: January 16, 2018,

- Ranjbarian, A., Seirafi, S. (2013), Investigating the Straight Baseline of Iran on the Persian Gulf and Gulf of Oman and Other Countries Protest, the Journal of International Law, Vol. 48, pp. 35-64.
- Momtaz, D. (2015), La Délimitation du Plateau Continental du Golfe Persique Une Entreprise Inachevée, In law of the Sea, from: Grotius to the International Tribunal for the Law of the Sea, pp. 685-697.
- UN. (2001), Treaties and International Agreements Registered or Filed and Recorded with the Secretariat of the United Nations, Treaty Series, 1750.
- UN. (2002), Agreement Between the Kingdom of Saudi Arabia and the State of Kuwait Concerning the Submerged Area Adjacent to the Divided Zone 2 July 2000, DOALOS/OLA. Retrieved from: www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/SAU-KWT2000SA.PDF.
- UN, (2014), Kuwait Decree No (317) year 2014 Concerning the Delimitation of the Marine Areas Pertaining to the State of Kuwait and its amendment (2014), Retrieved from: http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/DEPOSIT/Kuwait_Decree_317-2014-E.pdf
- UN. (2016), Deposit by the State of Kuwait of a List of Geographical Coordinates of Points, pursuant to article 16. paragraph 2. of Convention, M.Z.N.123. (2016), Retrieved from: http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/mzn_s/mzn123.pdf
- UN. (2017). Law of the Sea, Bulletin No. 94. phys. org. New York, Retrieved from: http://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/LOS_94_WEB.pdf
- UN/ General Assembly/ Sixty-seventh session Agenda item 75 (a) Oceans and the law of the sea (27 November 2012), A/67/593 Letter dated 21 November 2012 from the Permanent Representatives of Kuwait and Saudi Arabia to the United Nations addressed to the Secretary-General, 12- 61243(E). Retrieved from: undocs.org/A/67/593.
- UN/ General Assembly/ Sixty-seventh session Agenda item 75 (a) Oceans and the law of the sea (27 February 2013), A/67/761 Letter dated 20 February 2013 from the Permanent Representative of the Islamic Republic of Iran to the United Nations addressed to the Secretary-General, 13- 24425(E). Retrieved from: [Undocs. org/A/67/761](http://undocs.org/A/67/761).
- UN/ General Assembly/ Sixty-seventh session Agenda item 75 (a) Oceans and the law of the sea (15 January 2013), A/67/691 Letter dated 8 January 2013 from the Permanent Representatives of Kuwait and Saudi Arabia to the United Nations Addressed to the Secretary-General, 13- 20721(E), Retrieved from: undocs.org/A/67/691.
- UN / General Assembly/seventy-first session/item 74 (a) agenda/ Oceans and the law of the sea (9 September 2016), Letter dated 8 September 2016 from the Permanent Representative of Saudi Arabia to the United Nations Addressed to the Secretary-General, 16-15624(E), Retrieved from: undocs.org/A/71/375.
- UN/KSA-Kuwait/0062(2011a), Sau_kwt_note_jan2011.pdf (2011), Retrieved from: www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/sau_kwt_note_jan2011.pdf.
- UN/KSA-Kuwait/1002(2011b), Sau_kwt_note_2011/12/15.pdf (2011), Retrieved from: www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/sau_kwt_note_dec2011.pdf
- UN/KSA-Kuwait (2015), Sau_kwt_note_15-16497(E).pdf (2015), Retrieved from: www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/sau_kwt_note_sep2015.pdf.
- UN. National Legislation - DOALOS/OLA (n.d.a), Decree Regarding the Delimitation of the Breadth of the Territorial Sea of the State of Kuwait, of 17 December 1967, Retrieved from: http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/KWT_1967_Decree.pdf
- UN. National legislation - DOALOS/OLA (n.d.b), PROCLAMATION BY THE RULER OF KUWAIT OF 12 JUNE 1949. Retrieved from: http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/KWT_1949_Decree.pdf
- UN. National legislation - DOALOS/OLA (n.d.c), Decree-Law, 21 July 1973. Retrieved from: www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/IRN_1973_Decree.pdf.
- UN, Permanent Mission of the Islamic Republic of Iran to the United Nations (2016), Reference to the Communication Dated 23 September 2015, Jointly Submitted by the Permanent Missions of the State of Kuwait and the Kingdom of Saudi Arabia to the United Nations, No. 186, Retrieved from: www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/irn_re_sau_kwt_Apr_2016e.pdf.
- UN, Permanent Mission of the Islamic Republic of Iran to the United Nations (2012), Iran (Islamic Republic of), Retrieved from: www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/irn_note_25012012_re_sau_kwt.pdf. - Note Verbale dated 25 January 2012
- UN. Security Council (1993), Final Report on the Demarcation of the International Boundary between the Republic of Iraq and the State of Kuwait.
- VLIZ Maritime Boundaries Geodatabase (2012), Marine Regions. Retrieved from: <http://www.marinerregions.org/eezmethodology.php>, Last Seen: January 16, 2018.